

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

שם השיעור: "אחור וקדם צרתני" – תהילים קלט בין פשט לדרש
שם המרצה (כתובת דוא"ל) – הרב תני פיינטוך (tani700@gmail.com)

תהלים קלט, א, אבן עזרא

למנצח לדוד מזמור ה' חקרתני - זה המזמור נכבד מאוד בדרכי השם ואין באלה החמשה ספרים מזמור כמוהו, וכפי בינת אדם בדרכי השם ודרכי הנשמה יתבונן בטעמיו.

ירושלמי עבודה זרה פ"א ה"ב, לט ע"ג

רב אמר: קלנדס אדם הראשון התקינו. כיון דחמא ליליאי אריך אמר אי לי, שמא שכתוב בו "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב" שמא יבוא לנשכני! "ואומר אך חושך ישופיני!" כיון דחמא איממא ארך אמר: קלנדס קלון דיאו.
[קלנדס (החג הרומי) – אדם הראשון תיקן אותו. כיון שראה לילה שמתארך אמר אוי לי, שמא (זה) שכתוב בו "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב" – שמא יבוא לנשכני, "ואומר אך חושך ישופיני". כיום שראה יום שמתארך אמר: 'קלנדס!' – קלון דיאו]

תלמוד בבלי עבודה זרה ח' ע"א

אמר רב חנן בר רבא: קלנדא – ח' ימים אחר תקופה, סטרנורא – ח' ימים לפני תקופה. וסימנך: (תהלים קלט) אחור וקדם צרתני וגו'.

תנו רבנן: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך, אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים. עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה]. כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא. הלך ועשה שמונה ימים טובים. לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים, הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים.

ת"ר יום שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה אמר: אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים. היה יושב ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו. כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא. עמד והקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס.
ואמר רב יהודה אמר שמואל: שור שהקריב אדם הראשון - קרן אחת היתה [לו] במצחו, שנאמר: ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס. מקרין תרתי משמע! אמר רב נחמן בר יצחק: מקרן כתיב.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת בראשית פרשה ח

א (כו) [וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה אָדָם] וְגו'. ... ר' יוחנן פתח אחר וקדם צרתני וגו' (תהלים קלט ה)...

אמר ר' שמואל בר נחמן בשעה שברא הקדוש ברוך הוא אדם הראשון דיפרוסופון בראו וניסרו ועשאו גביים לכאן וגביים לכאן, מתיבין ליה והא כת' ויקח אחת מצלעותיו (שם /בראשית/ ב כא), אמר להם מן סטרוי היך מה דאת אמר ולצלע המשכן וגו' (שמות כו כ)...

ר' יהושע בר' נחמיה ר' יהודה בר' סימון בשם ר' לעזר מלא כל העולם בראו, ממזרח ועד מערב מניין שנ' אחר וקדם צרתני, מצפון לדרום מניין שנ' ולמקצה השמים ועד קצה השמים (דברים ד לב)...

אמר ר' לעזר: אחר למעשה יום אחרון וקדם למעשה יום אחרון, היא דעתיה דר' לעזר דאמר ר' לעזר תוצא הארץ נפש וגו' (בראש' א כד) זו רוחו של אדם הראשון,

ר' שמעון בן לקיש אמר אחר למעשה יום אחרון וקדם למעשה יום ראשון, היא דעתיה דר' שמעון בן לקיש דאמר ר' שמעון בן לקיש ורוח א-לוהים מרחפת (שם /בראשית/ א ב) זו רוחו של אדם הראשון היך דאת אמר ונחה עליו רוח יי' וגו' (ישעיה יא ב), אמר רב נחמן אחר לכל המעשים וקדם לעונשין...

בבלי חולין ס עמוד א

ואמר רב יהודה: שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת היתה לו במצחו, שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס. מקרין - תרתי משמע! אמר רב נחמן: מקרן כתיב. ואמר רב יהודה: שור שהקריב אדם הראשון, קרניו קודמות לפרסותיו, שנאמר, ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס, מקרין - ברישא, והדר - מפריס. **מסייע ליה לר' יהושע בן לוי, דאמר ריב"ל: כל מעשה בראשית - בקומתן נבראו, בדעתן נבראו, בצביונם נבראו...**

הבעל שם טוב, כתר שם טוב, סי' קג

אחר וקדם צרתני, כשהוא בגשמיות בסוד 'אחור', אחר כך כשחוזר ועולה למדרגה הנקראת 'קדם' מעלה גם את אותן המדרגות הנקראות 'אחור', וקדם צרתני'.

ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן תורה ו

וכשרוצה אדם לילך בדרכי התשובה... וצריך להיות לו שני בקיאות, הינו בקי ברצוא, בקי בשוב, כמו שכתוב: 'זכאה מאן דעיל ונפיק' (=זכאי מי שבא ויוצא) (זהר ויקהל ריג; האזינו רצב).

וזה בחינת (תהלים קלט ח): "אם אסק שמים שם אתה", בחינת עיל (=בא), בחינת בקי ברצוא. "ואציעה שאול הנך", בחינת ונפיק (=ויוצא), בחינת בקי בשוב. וזה (שיר השירים ו ג): "אני לדודי ודודי לי". 'אני לדודי', זה בחינת עיל. 'ודודי לי' זה בחינת ונפיק. [וזה סוד כונת אלול]...

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ב

הגרי"ד סולובייצ'יק, על התשובה

בלי שם ההוי"ה השני, בלי ה' שלאחר החטא היה החוטא נרדף עד חרמה ונרדף בין גלי חושך וצלמוות. רק שם הוי"ה זה שלא עזבו לאחר החטא, הוא שהוליכו והובילו עד שחילצו והוציאו ממחשכי החטא. ... אלמלא היה הקב"ה שרוי בתוך האדם לא הייתה התשובה אפשרית... דירתו של הקב"ה היא באדם, בלבו, בנשמתו והוא אינו מסתלק משם גם כשאדם חטא וטימא את היכל הקודש שבקרבו....